

עמדות אתיות של רופאים בישראל 2018 - דו"ח יו"ר הלשכה לאתיקה של ההסתדרות הרפואית בישראל (הר"י)

תקציר:

בינואר 2018 ערכה יו"ר הלשכה לאתיקה של הר"י סקר עמדות אתיות של הרופאים במדינת ישראל. התפיסות האתיות רפואיות משתנות עם הזמן וחשוב היה לדעת מה חושבים הרופאים. חלק מהשאלות מתייחסות לדילמות יומיומיות עבור חלק מהרופאים וחלק מהשאלות תיאורטיות יותר. אין ספק כי רפואה ואתיקה שזורים זה בזה וכולנו מתרגלים חשיבה אתית על בסיס יומי. שיקולי תועלת מול נזק אפשרי הם לחם חוקינו. דיונים של טובת הכלל, קופות החולים, בית החולים וטובת המטופל האישי אשר בו אנו מטפלים מעסיקים אותנו. במסמך מפורסמים מימצאי הדו"ח בעקבות המחוייבות של יו"ר הלשכה לאתיקה של הר"י לידע את רופאי מדינת ישראל בעמדות שהביעו בשנת 2018, ולהביע תודה לכל המשיבים לסקר, בתקווה שכשנפיצו שוב בעוד מספר שנים רופאים נוספים יביעו את עמדותיהם האתיות.

תמי קרני^{2,1}
גיורא קפלן^{4,3}
ארנונה זיו^{4,3}

ירון קונלי³
ברוך ולן^{4,3}
ארנה טל^{3,2}

¹יו"ר הלשכה לאתיקה של הר"י
²המרכז הרפואי שמיר (אסף הרופא)
³ICET - המרכז הישראלי לטכנולוגיות רפואיות פורצות-דרך
⁴מכון גרטנר לחקר אפידמיולוגיה ומדיניות בריאות

מילות מפתח: אתיקה רפואית; המתת חסד; אמירת אמת; אוטונומיה.
:KEY WORDS: Medical ethics; euthanasia; truth telling; autonomy

מחלקם באוכלוסית הרופאים - 20%), 21% בקבוצת הגיל 35-44 שנים, 20% בקבוצת הגיל 45-54 שנים, 26% בקבוצת הגיל 55-64 שנים, ו-21% מעל גיל 65 שנים (בקבוצות הגיל המבוגר חלקם של המשיבים היה גדול מחלקם באוכלוסיה הכללית).

ההתפלגות לפי סוג התמחות הייתה בדומה לחלקם באוכלוסיה הכללית של רופאי הר"י: רפואה פנימית 28%, כירורגיה 21%, רפואת משפחה ורפואת ילדים 14% כל אחד, הרדמה 7%, פסיכיאטריה 3% ותחומי התמחות אחרים 5%. בוגרי הפקולטות לרפואה בישראל היו כמחצית המשיבים, בוגרי חו"ל ובוגרי לימודים משולבים בארץ ובחו"ל כרבע מהמשיבים כל אחד. כמחצית המשיבים מועסקים בבתי חולים ציבוריים, כ-30% בקופות החולים והשאר במקומות אחרים.

עיקרי הממצאים בדו"ח

להלן השאלות כפי שנשאלו בשאלון בנושאים השונים והתשובות לשאלות (מספר הרופאים ואחוז מתוך המשיבים).

שיטה

השאלון נבנה על ידי קבוצת החוקרים. הסקר נשלח ל-29,208 רופאים חברים בהסתדרות הרפואית בישראל (הר"י), פעם ראשונה ב-22 בינואר 2018, ואחר כך נשלחו שלוש תזכורות. השאלון בנוי באופן דומה לשאלונים אשר מופצים אחת לשנתיים או יותר בארה"ב ובאירופה (קישורים בסוף המאמר). השאלות מציבות דילמות אתיות, וככאלה, אין תשובה נכונה ותשובה שאינה נכונה.

תוצאות

סך הכול 2,969 רופאים השלימו את השאלון (שיעור תגובה כולל של 10%), 2,141 מהם בעקבות הבקשה הראשונית ו-712 נוספים בעקבות תזכורת ראשונה והשאר בהמשך. מקרב המשיבים 1,882 (65%) היו גברים ו-1,021 (35%) נשים, בדומה לחלקם באוכלוסית הרופאים הכללית [19,256 (60%) גברים, ו-12,720 (40%) נשים]. התפלגות גיל המשיבים הייתה 11% בקבוצת הגיל 24-35 שנים (פחות

< האם נכון לתת, במערכת ציבורית, טיפול יקר מאוד לחולה סופני, במטרה להאריך את חייו בחודשיים?

20.48%	602	• נכון לתת, כי הארכת חייו של המטופל היא ערך עליון
48.78%	1,434	• לא נכון לתת, כי יש לשרת את טובת הציבור כולו והטיפול היקר יגזול משאבים חיוניים מאחרים
30.75%	904	• אינני יכול/ה לבחור בין שתי האפשרויות
2,940		ענו על השאלה
29		דילגו על השאלה
2,969		סה"כ

< האם נכון לתת תרופה, לחולה הדורש לקבלה, על אף שהניסיון מלמד שלא תביא לו תועלת תרפויאיתית? >		
14.12%	417	• נכון לתת, כי יש לכבד את רצון החולה, כל זמן שלא גורמים לו נזק
78.64%	2,323	• לא נכון לתת, כי יש לפעול על פי BASED EVIDENCE MEDICINE
7.24%	214	• אינני יכול/ה לבחור בין שתי האפשרויות
2,954		ענו על השאלה
15		דילגו על השאלה
< האם במקרה שחולה מסרב לטיפול המומלץ ע"י הרופא/ה, צריך הרופא/ה להפסיק לטפל בו? >		
26.64%	786	• נכון להפסיק לטפל בחולה ולהעבירו לרופא אחר, כי הרופא/ה לא יכול/ה לשאת באחריות לבריאות החולה
63.10%	1,862	• לא נכון להפסיק לטפל בחולה, הרופא/ה צריך/ה להמשיך לטפל בחולה בכל מצב
10.27%	303	• אינני יכול/ה לבחור בין שתי האפשרויות
2,951		ענו על השאלה
18		דילגו על השאלה
< האם היית מוכן/ה לסייע לחולה סופני שמבקש לסיים את חייו, אם מצבו הרפואי מצדיק זאת והחוק היה מאפשר זאת? >		
55.01%	1,615	• הייתי מוכן/ה לסייע, כי רופא שאחראי לחולה צריך לעזור לו גם בסוף החיים
31.44%	923	• לא הייתי מוכן/ה לסייע, כי אסור לרופא להיות שותף בסיום חיי אדם
13.56%	398	• אינני יכול/ה לבחור בין שתי האפשרויות
2,936		ענו על השאלה
33		דילגו על השאלה
< האם נכון להפר סודיות רפואית של מטופל שלך כדי להגן על שלום הציבור? (כגון דיווח לרשויות על פוטנציאל לסכנה בנהיגה) >		
78.44%	2,386	• נכון להפר סודיות, כדי להגן על שלום הציבור
12.01%	353	• לא נכון להפר סודיות, כי סודיות רפואית היא ערך מרכזי
9.56%	281	• אינני יכול/ה לבחור בין שתי האפשרויות
2,940		ענו על השאלה
29		דילגו על השאלה
< האם נכון ליידע מטופל שלך לגבי ירידה בכישוריו המקצועיים של רופא עמית שעומד לטפל בו? (למשל: כשמסתמנת ירידה במיומנויות בחדר הניתוח או הצטברות של החלטות שגויות) >		
38.22%	1,128	• נכון ליידע את המטופל, כי טובת המטופל קודמת
24.53%	724	• לא נכון ליידע את המטופל, חובה לשמור על כבוד הרופא העמית, על מנת לשמר את אמון הציבור במקצוע הרפואה
37.24%	1,099	• אינני יכול/ה לבחור בין שתי האפשרויות
2,951		ענו על השאלה
18		דילגו על השאלה
< האם נכון לצמצם בדיקות יקרות/טיפולים יקרים הנמצאים בסל הבריאות, על מנת להקטין את הגירעון בארגון, כאשר הנהלת הארגון נותנת לרופאים הוראה כזו? >		
11.33%	333	• נכון לצמצם, כדי לא לפגוע בציבור הרחב
79.28%	2,330	• לא נכון לצמצם, כי טובת המטופל קודמת
9.39%	276	• אינני יכול/ה לבחור בין שתי האפשרויות
2,939		ענו על השאלה
30		דילגו על השאלה
< האם הרופא/ה צריך/ה לומר למטופל את כל האמת לגבי מצבו, כאשר הפרוגנוזה למחלתו גרועה ביותר? >		
47.73%	1,401	• הרופא/ה צריך/ה לומר למטופל את האמת המלאה על מצבו, כי זכות המטופל לדעת
44.46%	1,385	• הרופא/ה לא צריך בהכרח לומר למטופל את כל האמת, אם הרופא/ה חושב/ת שזה יזיק למטופל
7.80%	229	• אינני יכול/ה לבחור בין שתי האפשרויות
2,935		ענו על השאלה
34		דילגו על השאלה

השאלות המורחבות בנושאי סוף החיים, הדילמה בעולם המודרני מה קודם - אריכות חיים - או איכות החיים?
 כמובן שהמתת חסד, בכל דרך שהיא, אסורה על פי החוק במדינת ישראל והשאלה תאורטית בלבד:

< באיזו מידה תהיה/י מוכן/נה לסייע לחולה במחלה חשוכת מרפא שנותרו לו מספר חודשים לחיות, לסיים את חייו לפי בקשתו? (בהנחה שהחוק מאפשר זאת ויש בידיך את המסמכים הפורמליים הנדרשים)

1. חולה במחלת סרטן ממושטת, סובל כאבים חריפים ומבקש למות עכשיו

12.95%	377	• לא מוכן לסייע בסיום החיים
16.7%	486	• לא מוכן לסייע ישירות אך מוכן להפסיק טיפול מציל חיים
51.43%	1,497	• מוכן לתת משככי כאבים במינונים מסכני חיים
18.93%	551	• מוכן לתת תכשיר שיביא לסיום החיים
2,911		ענו על השאלה
58		דילגו על השאלה

2. חולה במחלת סרטן ממושטת, אינו סובל כאבים אך מבקש למות עכשיו

33.63%	978	• לא מוכן לסייע בסיום החיים
49.48%	1,439	• לא מוכן לסייע ישירות אך מוכן להפסיק טיפול מציל חיים
6.77%	197	• מוכן לתת משככי כאבים במינונים מסכני חיים
10.11%	294	• מוכן לתת תכשיר שיביא לסיום החיים
2,908		ענו על השאלה
61		דילגו על השאלה

3. החולה סובל ממחלה ניוונית פרוגרסיבית, חושש מהשלב הבא ומבקש למות עכשיו

36.56%	1,61	• לא מוכן לסייע בסיום החיים
42.18%	1,224	• לא מוכן לסייע ישירות אך מוכן להפסיק טיפול מציל חיים
24.8%	239	• מוכן לתת משככי כאבים במינונים מסכני חיים
13.03%	378	• מוכן לתת תכשיר שיביא לסיום החיים
2,902		ענו על השאלה
67		דילגו על השאלה

4. החולה שרוי בקומה זמן ממושך והכין בעבר צוואה עם הנחיות לסיים את חייו במצב כזה

17.68%	513	• לא מוכן לסייע בסיום החיים
36.84%	1,069	• לא מוכן לסייע ישירות אך מוכן להפסיק טיפול מציל חיים
11.41%	331	• מוכן לתת משככי כאבים במינונים מסכני חיים
34.08%	989	• מוכן לתת תכשיר שיביא לסיום החיים
2,902		ענו על השאלה
67		דילגו על השאלה

5. החולה במצב סיעודי, לא רואה עוד טעם בחייו ומבקש למות עכשיו

37.28%	1,079	• לא מוכן לסייע בסיום החיים
40.64%	1,176	• לא מוכן לסייע ישירות אך מוכן להפסיק טיפול מציל חיים
9.33%	270	• מוכן לתת משככי כאבים במינונים מסכני חיים
12.75%	369	• מוכן לתת תכשיר שיביא לסיום החיים
2,894		ענו על השאלה
75		דילגו על השאלה

6. חולה עם מחלת אלצהיימר מתקדמת מאד שהכין בעבר צוואה עם הנחיות לסיים את חייו במצב כזה

23.94%	693	• לא מוכן לסייע בסיום החיים
40.48%	1,172	• לא מוכן לסייע ישירות אך מוכן להפסיק טיפול מציל חיים
9.08%	269	• מוכן לתת משככי כאבים במינונים מסכני חיים
25.49%	767	• מוכן לתת תכשיר שיביא לסיום החיים
2,895		ענו על השאלה
74		דילגו על השאלה

אמירת האמת מחייבת את הרופא לפי "חוק זכויות החולה" וזאת הפרקטיקה הנהוגה בישראל. פעמים רבות החמלה והקשר האנושי מציבה אותנו הרופאים בדילמה האתית האם לומר את כל האמת:

1. < באיזו מידה נכון לומר למטופל את כל האמת לגבי מצבו, כאשר הפרוגנוזה למחלתו גרועה ביותר

1. נתגלו גרורות רבות אצל חולה אונקולוגי ותוחלת החיים הצפויה קצרה

5.50%	181	• לא חייבים לומר לחולה את האמת
13.60%	392	• לא חייבים לומר לחולה את כל האמת ניתן להסתיר חלק מהאינפורמציה
41.98%	1,210	• צריך לומר לחולה את האמת אבל ניתן ליפות אותה
40.91%	1,179	• צריך לומר לחולה את כל האמת
2,882		ענו על השאלה
87		דילגו על השאלה

2. נתגלה שמטופל צעיר נושא גן של מחלה פאטלית והנטיגנטון שתפרוץ בעתיד, ואין כל דרך למנוע זאת

5.59%	161	• לא חייבים לומר לחולה את האמת
10.59%	305	• לא חייבים לומר לחולה את כל האמת ניתן להסתיר חלק מהאינפורמציה
37.42%	1,078	• צריך לומר לחולה את האמת אבל ניתן ליפות אותה
46.41%	1,337	• צריך לומר לחולה את כל האמת
2,881		ענו על השאלה
88		דילגו על השאלה

3. נתגלו סימנים ראשונים של מחלה ניוונית ממושכת ופרוגרסיבית

3.37%	97	• לא חייבים לומר לחולה את האמת
11.09%	319	• לא חייבים לומר לחולה את כל האמת ניתן להסתיר חלק מהאינפורמציה
43.60%	1,254	• צריך לומר לחולה את האמת אבל ניתן ליפות אותה
41.93%	1,206	• צריך לומר לחולה את כל האמת
2,876		ענו על השאלה
93		דילגו על השאלה

4. החולה עבר שבץ מוחי שגרם לשיתוק והסיכויים לשיקום מזעריים

3.61%	104	• לא חייבים לומר לחולה את האמת
14.74%	424	• לא חייבים לומר לחולה את כל האמת ניתן להסתיר חלק מהאינפורמציה
50.02%	1,439	• צריך לומר לחולה את האמת אבל ניתן ליפות אותה
31.63%	910	• צריך לומר לחולה את כל האמת
2,877		ענו על השאלה
92		דילגו על השאלה

5. נתגלה גידול ממאיר עם פולשנות נמוכה בחולה קשיש

8.84%	256	• לא חייבים לומר לחולה את האמת
21.75%	625	• לא חייבים לומר לחולה את כל האמת ניתן להסתיר חלק מהאינפורמציה
39.58%	1,137	• צריך לומר לחולה את האמת אבל ניתן ליפות אותה
29.83%	857	• צריך לומר לחולה את כל האמת
2,873		ענו על השאלה
96		דילגו על השאלה

פעמים רבות, עקב המצאות עודף מידע ולפעמים מידע שגוי, אנו עומדים במצבים בהם המטופלים דורשים טיפול מסוים. מה גבולות האוטונומיה המקצועית של הרופא ואחריותו מול האוטונומיה של המטופל?

1. < האם נכון לתת תרופה לחולה הדורש לקבלה, על אף שהניסיון מלמד שלא תביא לו תועלת תרופונית

1. התרופה מבוקשת על ידי חולה כרוני כתוספת לטיפול השגרתי

3.19%	92	• נכון להיענות לבקשת המטופל ללא הבעת הסתייגות
36.35%	1,048	• נכון להיענות לבקשת המטופל אבל רק אחרי ניסיון לשכנע בחוסר התועלת
41.66%	1,201	• לא נכון להיענות לבקשת המטופל גם אם לא השתכנע
18.80%	542	• לא נכון להיענות לבקשת המטופל כי ההחלטה היא של הרופא
2,883		ענו על השאלה
86		דילגו על השאלה
2. התרופה מבוקשת על ידי חולה כרוני כתחליף לטיפול השגרתי		
3.02%	87	• נכון להיענות לבקשת המטופל ללא הבעת הסתייגות
13.90%	400	• נכון להיענות לבקשת המטופל אבל רק אחרי ניסיון לשכנע בחוסר התועלת
58.26%	1,676	• לא נכון להיענות לבקשת המטופל גם אם לא השתכנע
24.82%	714	• לא נכון להיענות לבקשת המטופל כי ההחלטה היא של הרופא
2,877		ענו על השאלה
92		דילגו על השאלה
3. המטופל מגלה תסמינים של מחלת חום עונתית ויראלית		
43.3%	99	• נכון להיענות לבקשת המטופל ללא הבעת הסתייגות
11.78%	340	• נכון להיענות לבקשת המטופל אבל רק אחרי ניסיון לשכנע בחוסר התועלת
47.96%	1,384	• לא נכון להיענות לבקשת המטופל גם אם לא השתכנע
36.83%	1,063	• לא נכון להיענות לבקשת המטופל כי ההחלטה היא של הרופא
2,886		ענו על השאלה
83		דילגו על השאלה

להבין ולמצוא את הדרך הנכונה לפעול בה לטובת המטופל, לא להזיק לו, לשמור על זכותו האוטונומית ולזכור את חשיבות הצדק החלוקתי או הערבות החברתית.

יהיו בין הקוראים כאלו שינסו להבין או לנתח את עמדות המשיבים. ראוי להעריך את המשתתפים במענה על הדילמות והחשיבה בנושא. מנקודת המבט של העוסקים באתיקה, ראוי ואף רצויה שונות בין הרופאים בבואם לדון בשאלות שהצגנו בסקר זה, כפי שניתן לראות מהתשובות, על מנת שנמשיך לקדם את הרפואה ואת העיסוק באתיקה הרפואית. ●

מחברת מכותבת: תמי קרני

הלשכה לאתיקה של ההסתדרות הרפואית בישראל (הר"י)
המכון לבריאות השד, אסף הרופא
טלפון: 08-9778195
דוא"ל: tami@karni.org

ליסיכום

הממצאים המוצגים בדו"ח זה מתארים את העמדות של כ-3,000 רופאים בישראל. זהו מספר גדול של רופאים, ולמיטב ידיעתנו זהו ההיקף הגדול ביותר של סקר אתיקה בקרב רופאים בישראל. חשוב להבין כי דילמה אתית נוצרת כאשר יש עקרונות אתיים רפואיים סותרים. אין "סדר חשיבות" או עדיפות של עיקרון אחד על פני השני. רופאים בארץ ובעולם מקבלים יחד עם המטופלים החלטות כבדות, ונטיית הלב של חלקנו חזקה יותר מהעדפת עיקרון אחד על פני השני. אנו נדרשים לבחור בדרך הנכונה בטוב שכל וידע אשר יאפשר לכבד שני העקרונות הסותרים ולא ל"דרוס" עיקרון אחד מפני השני.

הדיון האתי מרתק, משום שהוא מחייב את העוסקים בו להקשיב היטב לדעה שונה מדעתם, ולבחון אם יש אלמנטים בדעה שונה כזו או אחרת שלא הובאו בחשבון. עלינו לנסות

ביבליוגרפיה

1. Medscape Internist Ethics Report 2017
<https://www.medscape.com/features/slideshow/internist-ethics-report-2017#page=3>
2. Medscape Family Physician Ethics Report 2017
<https://www.medscape.com/features/slideshow/family-physician-ethics-report-2017#page=5>
3. Physicians' Top 20 Ethical Dilemmas - Survey Results
<https://www.medscape.com/features/slideshow/public/ethical-dilemmas>
4. Medscape Ethics Report 2016: Money, Romance, and Patients
<https://www.medscape.com/features/slideshow/ethics2016-part1>